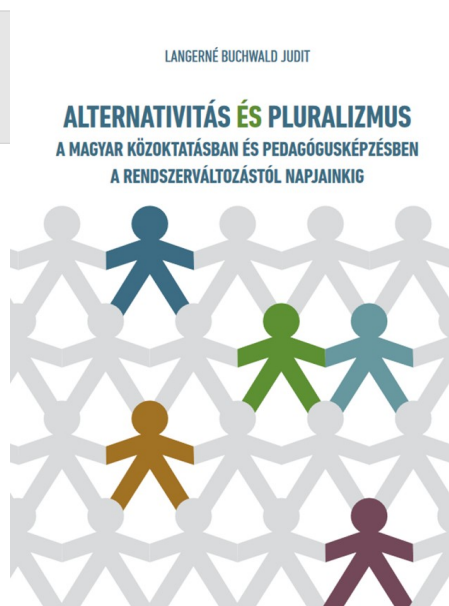

Újabb nekifutás az alternatív pedagógiák hazai világának feltárására

Trencsényi László*

DOI: 10.21549/NTNY.38.2022.3.6

Langerné Buchwald Judit: *Alternativitás és pluralizmus a magyar közoktatásban és pedagógusképzésben a rendszerváltozástól napjainkig*. ELTE PPK – ELTE Eötvös Kiadó 2022. 228.

Új, átfogó, mondhatni összefoglaló mű született az „alternatív pedagógiákról”. Sőt azonnal hozzákapcsolva: a szerző érdeklődési körének, munkakörének megfelelően az alternatív pedagógiákkal összefüggő pedagógusképzésről is. Egy rendszerezett összefoglaló munka, az előző, a „kortárs-szemtanú” reflexiók korszakának lezárását jelképezendő. Ez elmondható akkor is, ha a szerző egyik legfontosabb kutatási módszere a magyarországi alternatív pedagógiák legutóbbi – a többé-kevésbé a ’80-as évek közepén kezdődő – korszakának koronatanúival készült interjú (megtisztelő, hogy magam is egyike lehettem az interjúalanyoknak).

Mit is foglal össze Langerné Buchwald Judit könyve? A heves, küzdelmeket is tartalmazó, a fogalmat értelmező szenvedélyes viták,

konferenciák, ülések dokumentumait (például Mihály Ottó, Vekerdy Tamás, Horn György és mások nyilvános szerepléseit), a történeti forráskutatást – mondhatni a gyökerek feltárására vonatkozó kutatói kísérleteket (elsősorban a Németh András körül csoportosult műhely munkáit, eredményeit, feltételezéseit – így pl. a reformpedagógiák, az életreform-mozgalmak és az alternatív pedagógiák kapcsolatrendszerét illetően). Hasonlóképp tükröződik a kötetben az összehasonlító elemzés – nem sok – eredménye (de Bodonyi Edit jeles munkája mindenképp). Feldolgozza a szerző a csaknem valós idejű, kortárs oktatáspolitikai elemzéseket (elsősorban Báthory jelképes könyvét – a visszatérő maratoni jelzővel), nemkülönben az alternatív pedagógiák hazai térnyerése szereplőinek seregszemléjét (utóbbi nyomán magam adtam „maratoni sereg” címet e körnek).

Korrekt, teljességre törő, eseményeket, szerzőket enciklopédikusan számba vevő, elfogultságtól mentes, feltáró mű ez. Az adatbázisok szintézise. Megkerülhetetlen munka minden további, a magyarországi alternatív pedagógiákat feldolgozó kutató számára.

Hogy lenne még kutatható? Mi van még hátra? – teszi fel a kérdést a recenzens. Mondanám: most jön a java! Így most már ezen az adatbázison jól elvégezhető a belső folyamatok, nemkülönben a társadalmi összefüggések mélyelemzése. Feltárni, mely társadalmi csoportok igényelték az alternatívák megjelenését az oktatási intézmények világában, s ezen igényhordozó, igényfogalmazó társadalmi csoportoknak mi volt, s mi az érdeke ebben a jelenségben. Miért igényelték gyermekeiknek más, akár egymáshoz képest is más óvodát,

* Címzetes egyetemi tanár, ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar, trencsenyi.laszlo@ppk.elte.hu

iskolát, kollégiumot, művelődési ellátórendszert? S megelégedtek-e igényeik kielégítésével? Vagy tovább kutattak az immár európai iskolapiacon számukra alkalmas, még alkalmasabb alternatívákat keresve? Csak néhány példa: hogyan lett a hazai roma elit számára (nem kis részt romák által) megálmodott elitgimnáziumból, a Gandhiból a somogyi-baranyai beások szakmatanulást váró menedéke, míg a felelős cigány értelmiség a fővárosi „menő” gimnáziumokba vagy éppen külföldre íratta szépreményű gyermekeit? S ha ez így igaz, akkor miért zajlott éppen e témakörben a legpolarizáltabb vita, amelyben Bogdán Péter, az elkötelezett roma identitású kutató egy új típusú szegregáló gettó rémét látta Pongrácz Éva komlói-pécsi alternatívájában, melyben a „kultúraazonos” tananyag – vizuális nevelés – mellett az alternatív közvetítés metodikája érvényesült. Hogyan zajlott a szociálisan elkötelezett alternatív vállalkozások kisajátítása a középosztály által (szolnoki Varga Katalin Gimnázium, újbudai Kincskereső Iskola, sőt a ferencvárosi Zöld Kakas Líceum – mindhárom jól dokumentált történet, ahol a „különleges bánásmód” új nemzedéke talált otthonra a „második esély” víziójában)? És mégis: miért lett az „altruista” vonulat ennyire karakteresen – a nemzetközi összehasonlításban is különös módon – erős a magyar alternatívok mozgalmában az Edelenyi Munkaiskolától Csenyétén, az Ambekadr Gimnáziumon át a Zöld Kakasig, az Igazgyöngyig?

S mindehhez egy új elemzési szempont járul: az állam viszonyának változásait érdemes elemezni. Emlékeztet, hogy az „átmenet” oktatáspolitikájának kormányrúdjánál álló Gázsó Ferencet egy dolog érdekelte: a minden áron pluralizálás. Jóformán „bármit” levegőhöz juttatott, szerencsésebb esetekben Soros-támogatáshoz is segített. (Nota bene: érdekes, hogy a szerző szemléjébe, horizontjába Gázsó belefért, az új közmegegyezés szerint „első alternatívának” értelmezett gáspári Szentlőrinc nem.) Aztán némi megtorpanás után a Magyar Bálint-i oktatáspolitikáé bemutatása is érdekes lehet, amikor már-már (a húszas évek szovjet-orosz avantgárd miniszterét, Lunacsarszkijt akaratlanul követve) kötelező állami pedagógia rangjává emelte az alternatív tartalom- és eszközrendszert – ennek megannyi „örömeivel” és (később megmutatkozó) – gondjával. Ez negatív motivációkat is felerősített. Majd jött – kutatnivalóan, kutatnivalóan? kutathatóan? – a NER viszonya mindehhez, melyben inkább a visszafogottság, sőt olykor az elutasítás, mindenképpen az újrauniformalizálás értékelődik fel.

És megkerülhetetlen a pedagógustársadalom viszonyának árnyalt elemzése. A „csodavárás”, a „mohó felzárkózás” időszaka után a „belefáradók”, a „visszariadók”, a „csalódottak”, a „hűtlenek” sajátos csoportjait érdemes lenne elkülöníteni. Vagy értékelni azt a szociológiai tényt, hogy szakmánk „java” valósággal kimennekült a mainstream iskolákból az alternatív világba – ott lelve önmegvalósításra, s olykor bizony jobb bérezésre is, s ezalatt a „magára maradt mainstreamben” még inkább felerősödhetett a visszarendeződés.

Megkerülhetetlen az új technológiák (akár a pandémia során jól-rosszul kipróbált „távoktatás”, hibridoktatás kultúrája) mint alternatíva. E sorok írójának az a vagy 20 év előtti vita emlékeztet, amikor az Országos Köznevelési Tanácsban – saját alternativitás koncepciójuk védelmében – elhárították a kérést, hogy a borsodi cigány nők körében a korai távoktatást érettségi esélyével megvalósító, tradicionális iskolának is nagy hírű, megyeszékhelyi Földes Gimnázium kebeléből kinövő Digitális Középköznevelési tanterve „alternatív” legyen.

S elemzésre vár az is: mégis mi „szivárgott” be a tömegiskola mindennapjaiba, s miért éppen ezek az alternatív kulturális elemek (erdei iskola, projekt, kooperatív tanulás, egyenesen a „komplex instrukciós program”).

S végül mivel magyarázható mélyebben, hogy az óvodában, az elemi fokon érzékelhetően magasabb volt az alternatívok aránya (két vaskos kötetre tellett prezentációjuk – a Soros-támogatta „Süss fel nap” című könyv, míg a középiskolák alternatíváiról egy vékony kötetre alig telik (Középköznevelési fokon?).

A könyv gazdag adattára immár alkalmas mindezen elemzésekre.

A recenzens – talán nem csupán személyes érdeklődése okán – tán két jelenségvilág adatolását hiányolja, kevesli. Hiszen az alternatív mozgalmak világában fontosak a hagyományos iskola kereteit átszakító innovációk is. Gondolok az „open education”, „community school” hazai inkarnációira, ebben is a „nevelési központokra”, „általános művelődési központokra”. Nemkülönb a színház kultúráját és az oktatását integráló, a tantárgyi létet messze túllépő „drámapedagógiára” (akár megannyi *-pedagógia* utótagú innovációra: zoopedagógiára, erdőpedagógiára, múzeumpedagógiára stb.)

Záróbekezdésként még valami. Írtam én recenziót az „otthonoktatásról”, családi iskoláról szóló kötetéről. Mire megjelent, ennek az alternatívának „rendeletileg” vége lett. Nehogy *neveléstörténeti* jelenség *neveléstörténeti reflexiójaként* kelljen olvasnunk Langerné Buchwald Judit könyvét!